

Nobelistin muistelmat

KIRJAT

Ragnar Granit: Hur det kom sig. Forskarminnen och motiveringar. Norstedts/Schildts 1983.

Kun Ragnar Granit joku vuosi sitten täytti kahdeksankymmentä vuotta, hän kertoi kirjoittavansa tieteellisiä muistelmiaan. Puolitoista vuotta myöhemmin käsikirjoitus oli valmis, ja tänä syksynä se on vihdoin ilmestynyt painosta.

Useimmille suomalaisille Ragnar Granitin nimi ei paljon sano. Lyhyesti siis: hän syntyi Riihimäellä 1900, vietti lapsuutensa Oulunkylässä, tuli ylioppilaaksi Ruotsalaisesta normaalilyseosta, väitteli tohtoriksi saman tien, jatkoi opintojaan Englannissa ja Yhdysvalloissa, sai fysiologian professuurin Helsingin yliopistosta, muutti talvisodan jälkeen Ruotsiin ja tuli Karoliinisen instituutin hermafysiologian osaston johtajaksi, jäi eläkkeelle 1967 ja sai Nobelin palkinnon samana vuonna.

Näihin ulkoisiin puitteisiin asetuvaa elämää Granit kuvaa muistelmissaan. Hän on vanhan ajan herrasmies: sensaatiomaista, paljastavaa tai intiimiä ainesta kirjassa ei ole. Dramatiikkaa ja jännitystä tarjoutuu vain sotien yhteydessä 1981 ja 1939–44, muuten näyttää tutkijan elämä kulkeneen rauhallisissa merkeissä, suopeiden tähtien alla.

Taivet laboratorioissa kokeellisen tutkimustyön parissa, kesälomat sukutilalla Korppoossa, laajan sukulaisperheen ympäröimänä. Kongressimatkoja, tieteellisiä tuttavuuksia ja ystäviä eri puolilta maailmaa, tuokiokuvia sieltä ja täältä. Vihdoin eläkevuodet ja aikaa tärkeiden, kokoavien kirjojen laatimiseen — näistä ehkä merkittävimpiä kuvauksia aivojen tarkoituksenmukaisesta toiminnasta. *The Purposive Brain* (1977).

Vaikka ulkoinen dramatiikka ja sielunmyrsky puuttuvat, kirjassa on sisäistä jännitettä ja vahvan persoonallisuuden kantovoimaa, jotka pitävät lukijan mielenkiintoa yllä myös suvantokohdissa.

Silmä ja lihakset

Ragnar Granitin nuoruus suomenruotsalaisen sivistyneistön suppeudessa maailmassa tuntuu tänään hyvin etäiseltä, siinä on jopa romantiikan hohtoa, joskaan Granit ei suinkaan itse idealisoi ylioppilasaikaansa. Ne ovat silti tärkeinä taustana hänen kypsykselle, sillä osakunnassa ja muualla käydyt keskustelut ovat olleet osana sitä prosessia, joka on tehnyt Granitista ihmismielen toiminnan tutkijan.

Ragnar Granit. Nobel-säätiön kuva.

Hän ryhtyi lääketieteen opintoihin oppiakseen ymmärtämään ja tutkimaan psykologiaa, uppoutui sitten vuosikausiksi silmän verkkokalvon toiminnan selvittelyyn — Nobelin palkinto myönnettiin juuri tästä työstä —, löysi itselleen uuden kentän lihassupistusten hermostollisen säätelyn tutkimisesta ja palasi vihdoin ihmismielen pariin.

Keskeisintä Granitin muistelmissa on hänen tieteellinen työnsä, ja sen kehityksen kirjan vaikeasti suomentuva otsikkokin viittaa.

Tieteellisiä muistelmia — ainoakaan merkittävien tiedemiesten lautimia — on oikeastaan julkaistu verraten vähän. Tämä on ymmärrettävää. Tutkija ei aina ole paras henkilö oman työnsä kuvaajaksi, ja useinkin hän on enemmän kiinnostunut tutkimistaan asioista kuin omasta itsestään.

Granitin itsekiinnostus ei ole poikkeuksellisen suuri, mutta kenties harrastus ihmismieleen on viritänyt hänessä tavallista enemmän kiinnostusta myös oman luovan tutkijanmielen toimintaan.

Työ ja palkinnot

Siltikään tieteellisen työn kuvaaminen sisältäpäin ei ole helppo tehtävä. Löytämisen ja ymmärtämisen ilo, joka useinkin antaa tutkijantyölle yhden sen syvimmistä

motiveista, ei ole helposti kuvattavissa. Vaikeasti kuvattava on myös tutkijaa helposti uhkaava asedia, innostuksen sammuminen ja rutiiniin kuihtuminen, tila jota toiset pakenevat opetus- tai hallintotyöhön, toiset taas uusille tutkimusaloille. Granit antaa ymmärtää, että jossain määrin juuri asedia sai hänet jättämään verkkokalvon ja käymään käsiksi lihaskämmien toimintaan.

Vähintään yhtä suuren vaikeuden tuottaa se, että suurella yleisöllä tai edes ns. valistuneella lukijakunnalla harvoihin on täsmällistä käsitystä siitä, mitä joku tutkija tutkii. Selvittääkseen, mitä verkkokalvosta pyrittiin löytämään ja mitä sieltä löydettiin, Granitin on uhrattava melkoisesti tilaa verkkokalvon fysiologiselle toiminnalle ylipäänsä. Sama koskee lihaskämejä ja niiden gammahermosyitä.

Näitä tutkimuskohteita Granit yrittää kuvata niin hyvin kuin taitaa, eikä häntä voi pitää huonona popularisoijana. Silti en ihmetteli, jos moni lukija hypypäisi nama kohdat yli. Hermafysiologia ei ole helppo ala, ja ihmisten tieteellinen lukutaito on yleisesti ottaen perin vähäinen. Toisaalta moni humanisti, joka on muuten kiinnostunut Ragnar Granitista tutkijapersoonana ja muistelijana, voi jäädä kylmäksi hermosoluille ja niiden kytkennöille ja impulssiradoille.

Heramosoluilla on kirjassa kuitenkin tärkeä tehtävänsä. Niiden esittely luo juuri kuvaa siitä, mitä tutkija oikeastaan tutkii ja samalla myös siitä, millaisista asioista esimerkiksi Nobelin palkintoja myönnetään. Eikä vain Nobelin palkintoja: vähintään yhtä paljon Granit tuntuu arvostavan Englannin Royal Societyn jäsenyyttä, jonka hän — ainoana suomalaisena — sai jo ennen Nobeliaan.

Granitin muistelmat osoittavat, että jäsenyyksiin, palkintoihin ja kunniahoitorin hattuihin ei välttämättä tarvita maailmaa syleileviä teorioita tai mullistavia keksintöjä. Yhtä arvokkaita ovat pitkäjänteinen, omalla tieteenalalla keskeinen tutkimusohjelma ja sen huolellinen toteuttaminen. Sitä voisi sanoa myös ongelmien oikeaksi aseteluksi ja niiden voitokkaaksi ratkaisemiseksi. Kansainvälinen tiedeyhteisö pystyy kyllä sitten yleensä punnitsemaan tulokset ja päättämään, kuka on täyttänyt ne mitat jotka palkintoihin ja tutkijanmaineeseen ylipäänsäkin vaaditaan.

Keksinnöt ja ymmärtäminen

Keksimisestä ja tietämisestä, sanalla sanoen tieteen ja sen tekemisen luonteesta, Granitilla on painavaa sanottavaa erityisesti kirjan lopulle sijoitetussa ja alkuaan erillisenä esseena julkaistussa luvussa *Upptackt och insikt*.

Keksinnöt ovat kyllä tarkeitä ja herättävät, oikeaan aikaan sattuneina, väliin suurtakin huomiota, mutta tieteen perimmäisenä pyrkimyksenä on sittenkin asioiden ymmärtäminen, ei keksintöjen tekeminen. Granit luonnehtii ihailemaansa hermafysiologia Sir Charles Sherringtonia sattuvasti: "Vaikka useimmat fysiologit tuskin epäroisivat nimittää hanta suureksi uranuurtajaksi tieteesaan, on kuitenkin tosiasia, ettei hän koskaan tehnyt yhtään keksintöä." Sherringtonin sai aikanaan Nobelin palkintonsa, ja Granit puolestaan julkaisi 1960-luvulla kuvauksen tämän merkittävän opettajansa elämäntyöstä.

Ragnar Granitin esseekokoelma *Ung mans väg till Mnerva* (1941) ei koskaan tullut kaannetyksi suomenkielille. On toki myönnettävä, että hänen muistelmiaan on ilo lukea alkukielellä, ei vahiten siksi että niistä kuvastuu tekijän rakkaus äidinkieleensä ja syvä lojaalisuus kieliryhmäänsä kohtaan — toimihan hän aikoinaan *Studentbladetin* päätoimittajana ja toimitti jatkosodan aikana *Finlandssvenskarna*-nimisen kokoomateoksen.

Silti hänen kirjansa ei soisi jäävän suomenkielisenkaan lukijakunnan ulottumattomiin. Ragnar Granit, kosmopoliitti ja korppoolainen, kuuluu yhä myös Suomelle.

ANTO LEIKOLA